

Mi a boldogság?

Tulajdonképpen mi a boldogság? Egy elragadtatott pillanat a virágban álló nyári réten? Egy sikeres kapcsolat? Közös étkezés a családdal? Esély arra, hogy nehéz időkben megkaparintsunk és megtartsunk egy szilárd munkahelyet? Az, ha sikerült másokkal együtt lábra állítani egy társadalomjavító programot? A válaszok különbözőek – oly különbözőek, mint az emberek.

A boldogság azonban nem minden: az emberek életük értelmét is keresik. És jóllehet a boldogság és az élet értelme minden esetben közel van egymáshoz, a kettő mégsem ugyanaz. Lehet, hogy valaki hosszú időn át értelmes dolgot csinál, mégsem boldog igazán. Mások annyira boldogok, hogy nem is dereng bennük az élet értelmének kérdése. Ismét másokat annyira elbódít a neoliberais hétköznapokban zajló életük, hogy már teljesen elfelejtették megkérdezni, miben is áll cselekvésük és létük értelme.

Ahhoz, hogy ellene tudjunk állni a kreatív öröm bódító hatásának, olykor ki kell lépniünk életünk megszokott poroszkálásából. Ehhez néha elég egy szabadság, egy tapétacsere, máskor azonban többre van szükség; például búcsút kell vennünk megutált munkánktól, el kell költöznünk, radikálisan újra kell kezdenünk.

Istenem, boldogságom!

A spirituális elrejtettség szelíd elragadtatása

Ömindig jelen van. Isten bennem van, és körülöttem. Rejtély számomra, hogy oly gyakran észlelem ezt. Többnyire csendes „háttérzeneként” érzékelem őt. Elég gyakran mesélik, hogy teljes jelenlétével van itt, és nem törődik azzal, éppen mit csinálók. Ha az autóban történik ez, legszívesebben jobbra tartanék, és megállnék. Annak, amivel ilyenkor találkozom a lelkemben, azt mondom, „Te”. És azt tapasztalom, hogy ez a Te „jó hozzám”. Gondol rám, szeret engem. Jobban szeret, mint apám és anyám valaha is képes volt rá. Ezért nem is szeretem „Atyámnak” szólítani, „Uramnak” pedig egyáltalán nem. „Te – Istenem!” A többi többnyire csak hallgatás. Érteni amúgy sem értek semmit. De valamiféle rezonancia van bennem. És ebben a rezonanciában nincs semmi, ami félelmet keltene, hanem csupa olyasmi, ami bizalomra bátorít. El vagyok rejtve ebben a „Te”-ben. Beleértve a halált is. Ez az elrejtettség a forrása annak a spirituális boldogságnak, amely szelíden lelkesít, és meghatározza cselekvésemet.

Annyi biztos: mindez nagyon individualista, eretnek és átkozottul intim módon hangzik. S valóban így is áll a dolog. Mégis: A Biblia és az egyházi hagyomány nélkül nem szerezhettem volna ilyen tapasztalatot Istenről. De éppily bizonyos: Ez az istenkapcsolat

közölhető, megosztható a többi emberrel. Velem különösképpen a domonkos misztikus, Eckhart mester közölte. Ugyanakkor nem könnyű beszélni róla. Sokszor megjegyezték már, hogy a saját hitünkről beszélni manapság sokkal nagyobb tabunak számít, mint a szexualitásról beszélni. S ha valaki mégis beszél a hitéről, akkor szinte kizárólag a hivatalos tanítás szempontjából megbiztosított „ál-lításokban”.

A körünkben egyre növekvő elvilágiasodás miatt mélységes rémületükben bizonyos egyházi vezetők hangsúlyozzák, hogy a keresztényeknek gyakrabban kellene mesélniük hitükről embertársaiknak. Ez teljesen jogos. Csak éppen templomainkban kellene kezdődnie a dolognak! Ott ugyanis a hivatalos közösségi hit messzemenően ernyedt szelleme uralkodik. De hová jutnánk, ha (emellett) mindenkinek lenne még saját hite is? A püspökök és papok nem hinnének a fülüknek, ha egyszer hallanák, valójában mit is hisznek ma legbelül a keresztények. A vallásszociológusok éppen eleget tártak fel már ebből. Napjainkban a hit „hihetetlenül” sokfélévé vált. A templomnak ezért mindenekelőtt annak a helynek kellene lennie, ahol eszmét cserélünk a hitünkről, és az adódó nyitott kérdésekkel közösen lépünk Isten elé. Ebből hamarosan közösségformáló istentisztelet lehetne. Ily módon beköltözhetne egyházközösségeinkbe némi spirituális boldogság.

Mindez teljesen individualista dolog! Így hangzik a gyakori szemrehányás azzal az istenkapcsolattal szemben, amely lemond a hagyományos tanítás sok eleméről, és nem terjed ki kifejezetten a hit politikai dimenziójára. Mivel sok teológus furcsamód konzervatív hittani kérdésekben, de – mintegy kiegyenlítőképpen – politikailag progresszívnek adja ki magát, a szemrehányás gyakran egy és ugyanazon oldalról hangzik el.

Ami a „tant” illeti, biztos vagyok abban, hogy a názáreti Jézus elfogadja istenkapcsolatomat. Végül is ő irányított engem ehhez az Istenhez. Noha a végidőről alkotott elképzeléseit és az ítéletről mondott beszédeit mint korhoz kötött jelenségeket figyelmen kívül hagyom, de az fontos, hogy az egyént arra bátorította, lépjen közvetlen kapcsolatba Istennel, és vesse beléje minden bizalmát. Egy eldugott szobácskában imádkozunk Istenhez, egyedül, kevés szóval. A kultikus istentiszteletet Jézus kevésbé tartotta fontosnak. Elég gyakran szabályosan kiemelt embereket a tömegből, hogy beszéljen velük: lelkesítő lelkigondozás ez.

Hogy aztán későbbi Jézus-tisztelők Isten Fiaként értelmezték a Megfeszítettet, hogy egy „Szentlélekkel” kiegészítve szentháromságos Istennek emelték – ezzel nem muszáj azonosulnom. Igénylem magamnak azt a szabadságot, hogy csak azt „higgyem” spirituálisan, aminek fejedete van saját tapasztalataimban.

Nem mintha semmibe venném más emberek istenkapcsolatát, akár a Bibliára, akár a keresztény hagyományra vagy más vallásokra vonatkozóan. Egész életemben élénken foglalkoztam ezekkel, de sok mindent nem tudok lelkiileg követni. Viszont tudomásul tudom venni, ha mások számára valami életfontosságúvá válik ebből a hagyományból, akár a Krisztus-hit, akár a bűnből való megváltás szükségessége. A teológusok régóta tudják, hogy a hitről alkotott elképzelések mennyire függenek az egyén

életrajzától. Ezzel a sokféleséggel kell együtt élnünk. Hogy összességében mi jön ki belőle, bizzuk Istenre.

Marad még a hit politikai dimenziója. Azért léteznek-e a keresztények, hogy boldogok legyenek? – kérdezik a politikai teológia képviselői. Tekintettel a sok szenvedésre, a társadalmi elnyomásra, a szegénységre, számukra túlságosan is gyakran istenellenes luxus, ha valaki úgy érzi, el van rejtve Istenben, és egyszerűen boldog. Mások viszont ugyanezt nem luxusnak élik meg, hanem ajándéknak. Mind-

azonáltal: Istenemet, a szeretet Istenét gondolatilag nem tudom összeegyeztetni a szenvedéssel, a halál világával, a „bűnbeesés” racionalizáló teológiájával pedig végképp nem. Csak egyben vagyok bizonyos: Aki önmagát nem tudja elfogadni a *feltétlen* szeretet Istenében, az nem képes valóságosan elköteleződni szenvedő, szegény és elnyomott embertársai mellett sem. Mert ebben az esetben hiányzik az a szelíd lelkesedés, amelyet nem zabál fel szükségképpen a fájdalom és a keserű igazságtalanság.

Peter Rosien

A tökéletlen boldogság

A „pozitív gondolkodás” árnyoldalai

Az a kívánság, hogy boldogan és elégedetten éljünk, mélységesen emberi vágyakozás. Nem a boldogság kívánása problematikus, hanem a boldogságról alkotott elképzelésünk. Akkor boldog az ember, ha minden tökéletesen zajlik, ha az ember fit és jól funkcionál. Ott tartunk, hogy a boldogság szabványos előítéletté válik: Az élet csupán boldogságból és sikerből áll. A hangsúly a „csupán”-on van.

Sokan önmagukat teszik felelőssé, ha nem jelentkezik az a boldogság, amit reméltek. Aki elvvé emeli a boldogságot, az nem engedi, hogy azzá legyen, aminek maradnia kell: hatásnak. Így mondja Viktor E. Frankl, a logoterápia és az egzisztencia-analízis megalapítója: „Minél fontosabb az ember számára a boldogság, annál inkább már el is veszett számára. Megfordítva: Minél inkább fáradozik az ember azon, hogy kiterjen a boldogtalanság, a szenvedés elől, annál inkább belezuhan valami pótlólagos szenvedésbe, és a valóság előli menekülése bosszút áll rajta.”

Tehát minél inkább menekül az ember az élet reális követelményei elől, s minél inkább tagadja azokat, annál inkább egy elképzelt világban él. Szabó úr, aki sikeres építész, férj és családapa, azon a nézetten van, hogy nem merülnek fel problémák, ha az ember helyesen él. Gyermekének rossz osztályzatai újból és újból konfliktust váltanak ki. A legrosszabb a helyzet akkor, amikor valamennyien együtt ülnek az asztalnál. Ekkor leereszkedően és megértést nem tanúsítva adja közre tudását. Az anya tekintete könyörögve kéri a gyerekeket: „Csak ki ne nyissátok most a szátokat!” Szabó úr következetesen

képviseli ezt az elképzelést: „Ha nem beszélünk problémákról, akkor azok nem is léteznek.” A hamleti kérdés, amely nem csupán az ő családját fenyegeti, így hangzik: Harmónia vagy nemlét.

A boldogsággal kapcsolatos előítélet ára túlságosan is gyakran azok a kétségbeesett emberek, akik alkohollal vagy gyógyszerekkel enyhítik problémáikat. Ahol már csak a boldogság és a harmónia állapota a tét, elhalnak a kapcsolatok, megszűnik az elevenség.

nek. A Kovács házaspár nehéz időket élt.

Kovácsné azonban ritkán hagyta, hogy a külső befolyások elrontsák a hangulatát, és férjét is megfertőzte humorral teli kreativitásával, afféle Szerencsés Jánosként, aki annál boldogabb lesz, minél kevésbé az.

Hogyan lehetséges ez? Oka az étellel kapcsolatos pozitív alapbeállítottságban rejlik – nem a pozitív gondolkodás dogmájában. A pozitív gondolkodás már csírájában megakadályoz minden vélt negatívumot, az étellel kapcsolatos pozitív alapbeállítottság viszont magában foglalja a fájdalmat, a betegséget és a sorscsapásokat is. A pozitív gondolkodás a boldogság felszínes állapotát veszi célba, nem pedig az öröm és a derűs higgadság mély élményét. Frankl azt írja: „Aki görcsösen azon fáradozik, hogy boldog legyen, az éppen ezáltal máris eltörölte önmaga elől a boldogság útját. Ekképpen minden boldogságra törekvés eleve valami önmagában véve lehetetlennek bizonyul.”

Frankl logoterápiája nem az íróasztal mellett keletkezett. A bécsi pszichológus és neurológus a náci koncentrációs táborokban jutott el alapvető megállásaira – ott, ahol zsidóként fogva tartották. Az 1945-ös felszabadulást közvetlenül követő napokról ezt írja: „Az ember eljut egy rétre. Virágzó virágokat lát rajta. Mindezt tudomásul veszi, de – nem veszi ‘az érzelmeire’, az érzelmeivel nem érzékeli. Napok múlnak el, sok nap, amíg nem csupán a nyelv oldódik meg, hanem valami az ember belsőjében is, amíg az érzélem hirtelen rést nem üt azon a furcsa, gátló akadályon, amely addig korlátok közé szorította.”

Mit el nem értünk

*Mit el nem értünk, hogy meggazdagított!
Mit el nem értünk, majd mind hogy megáld!
Boldog, ki kincsre lelhet e hiányban,
s nincs benne vád.*

Füle Lajos

Mert amint Frankl mondja, életemet nem azok a feltételek teszik értelmessé, amelyekkel találkozom, hanem azok a döntések, amelyeket meghozok: a belső megelégedettség nem a külső körülményektől függ. Léteznek olyan helyzetek, amikor az élet bizony alaposan elbánik az emberrel. A tanácsadó irodalom receptjei ilyenkor nem segítenek. Amikor Kovácsné éppen azon örvendezett, hogy gyermekei önállósultak, s a nehéz évek elmúltak, jött a be nem tervezett meglepetés: férjének cége csődbe ment, s ő 54 évesen munkanélküli lett. A régóta vágyott szabadságból nem lett semmi, s új autó vásárlása helyett is maradtak a réginél. A külső körülmények nem voltak alkalmasak arra, hogy boldogok legyenek

Frankl itt azt ábrázolja, hogy az öröm megélése nem annyira a külső adottságokkal függ össze, mint inkább azzal a belső nyitottsággal, amely kész érzéklni az életet. Aki már előre rögzítette magában a boldogság képét, az

több elevenséget fog feláldozni a boldogság e képének oltárán, mint amennyi szükséges ahhoz, hogy boldog legyen. Aki tökéletes boldogságra törekszik, ismételten meg fogja tapasztalni, hogy az nem létezik.

Ami engem illet, Peter Usztyinov boldogság-meghatározásával értek egyet: „Különösen is boldog vagyok, amikor tökéletlen a boldogságom. A tökéletesség jellegtelen.”

Inge Patsch

„Sose kérdezd, mi az élet értelme!”

Interjú Ina Praetorius svájci teológusnővel

Praetorius asszony, Arthur Schopenhauer-től származik ez a mondat: „A munka nem minden, de munka nélkül minden semmi.” Miért keressük mi, emberek, tulajdonképpen épp a munkában az élet értelmét?

Mivel a munkával járul hozzá minden egyes ember a jó együttéléshez. Ebből fakadóan van a munkának pozitív értelme, s arról egyetlen ember sem mondhat le. Mindenesetre manapság ellentmondásos helyzetben vagyunk: Egyfelől panaszkodunk, hogy a munka teher, mivel gyakran nagymértékben idegenek határozzák meg munkánkat – másfelől a munkanélküliség maga az elrettentő rém. Ezzel az ellentmondással kellene foglalkoznunk.

Tehát politikai kérdéssé vált az élet értelmének kérdése?

Igen, feltétlenül, mivel az élet közös értelméről van szó. Tehát arról a kérdéstről, hogyan élhetünk jól együtt. Az élet értelmének kérdését ennek ellenére évszázadok óta privatizálják. Létezik egy doktrína, amely azt mondja: A közéletben minden mechanikusan és világos törvények szerint zajlik; az élet értelmének keresése viszont a privát szférára tartozik: a családra, a szerelmi kapcsolatra. A nőmozgalom – azzal, hogy ismét nyilvánossá tette az élet értelmének kérdését – hozzájárult ahhoz, hogy ez a szétválasztás időközben bizonytalanná vált. Ez látszólag rendetlenséget teremt, de ez a rendetlenség valójában rend.

Hogyhogy?

Egyrészt azért, mert a nők már nem játsszák el az élet értelme megteremtőjének privát szerepét – akár házastársként, akár szeretőként. Mi, nők, többségünkben már nem tartjuk illetékesnek magunkat a „meghitt otthon – egyedüli boldogság” szerepének eljátszására. Ezt nem utolsósorban a csökkenő gyerek számon és a válások növekvő számán lehet leolvasni. Másrészt az ökológiai- és a béke mozgalom révén világossá vált, hogy ha szétválasztjuk az élet privát értelmének megteremtését és a politika közmechanizmusát, akkor ily mó-

don nem lehet értelmes együttélést teremteni. Ugyanis mindkét mozgalmnak az az alapfelismerése, hogy az életnek és a munkának, a személyes létnek és a közösségi béketeremtésnek egységet kell alkotnia, és nem szabad kölcsönösen a végletekig vinni őket. Harmadszor pedig a mai korban főleg a muszlim nők és férfiak teszik világossá, hogy az élet értelmének kérdése magától értetődően közösségi kérdés. A magam részéről ezt hasznos zavaró tényezőnek érzem a Nyugat számára, hiszen az kettéhasította a magán- és a közéletet. Itt pedig a világ egy jelentős része azt mondja: Az élet értelmének megteremtése közös munka, s az élet értelmének kérdését nem szabad a magán-szférába száműzni.

Ahá! Tehát mindenekelőtt mi, nyugat-európaiak érzékeljük veszélyesnek és radikálisnak az élet értelmének kérdését?

Igen. Mert a mi gazdasági doktrínánk – amelyet igencsak magunkévá tettünk – mégiscsak így szól: Sose kérdezd, mi az élet értelme! Hiszen a liberális piacgazdaság állítólag akkor működik a legjobban, ha nem az élet értelmének kérdést tesszük fel, hanem kizárólag a keresletet állítjuk az érdeklődés középpontjába. E doktrína szerint mindegy, hogy kenyeret sütök-e, vagy fegyvert gyártok: Fő, hogy az árum vevőre találjon. Ez a dinamika létezésünk peremére sodort minket. S ennek következtében sokan már nemcsak hogy nem látják értelmét saját munkájuknak, hanem nincs már egyetlen gondolatuk sem arra vonatkozóan, hogy akkor mi más adhatna értelmet az életüknek.

Eszerint tehát először fel kell tárnunk és ki kell küszöbölnünk az értelmetlen munkát, mivel különben az

értelmetlenül és boldogtalanul dolgozók nem találnak ki abból az ördögi körből, amelynek foglyai?

Az általános elégedetlenség gondoskodik arról, hogy az értelmetlen munka magától is értéktelenné váljék. Kiküszöbölni szükséges lenne ugyan, de ez nehéz folyamat, mivel hatalomról és pénzről van szó.

És nem mindenki hajthatja félre egyszerűen a kereső munkáját csak azért, mert az nem teszi boldoggá.

Ennek ellenére szükségünk van radikális különutasokra, akik életük értelme és boldogságuk kedvéért megalakulnak azzal, hogy szegényen fognak élni. Ők az úttörők. De léteznek természetesen fokozatos lehetőségek is arra, hogy közelebb kerüljünk az értelmes munka eszményéhez. Ha például csökkentem kereső munkámat, akkor számolok azzal, hogy kevesebbet fogok keresni, az így nyert időben viszont valami értelmes dolgot csinállok. Ez jelentheti például azt, hogy megint jobban összpontosítok a házi-

munkára. Ó igen, tudom, hogy ezzel veszélyes területre léptem! De nekem szívügyem, hogy ezt a hagyományosan női tevékenységi területet megfosszam közönségességétől, és ismét kapcsolatba hozzam a világgal. Mert ha öt éhes ember áll előttem, akkor kétségtelenül értelmes dolog, hogy főzök valamit. Ha a gyerekek tele van a pelenkájával, értelmes dolog tisztába tenni. Ezek az élet értelmének elemei tapasztalatai, amelyekre a házimunkában szert lehet tenni.

Én viszont sok olyan háziasszonyt ismerek, akiknek ettől a munkától egészen szép csodélményük van.

Igen, ez attól van, ahogyan a házimunkát manapság megszervezik: patriarchálisan a magánszférára, a belső térre korlátozzák. A házimunka még mindig az „erős férfi”, a háziúr képéből indul ki: ez a férfi anyagi függőségben tartja a nőt és a gyereket. Egy olyan társadalomban, amely a pénzt ily mértékben állítja a középpontba, mint a miénk, ténylegesen nehéz dolog, ha valaki a megfelelő ösztönzés és elismerés nélkül kénytelen a házimunkát végezni. Így tekintve, tulajdonképpen csodálatos, hogy még oly sok nő dolgozik háziasszonyként. De hát én egy olyan világ modelljeként nézem a háztartást és a háztartás-vezetést, amelyben véget vetettek az „erős férfi” illúziójának. Mert a háztartásban meg lehet tanulni, hogy valamennyien egymástól függve élünk, és senki sem képes önmagában létezni.

Ezért propagálja Ön a mindenkit, főleg a háziasszonyokat megillető alapjövedelmet?

Igen. Az alapjövedelem gondolata abból fakad, hogy az ember rászoruló lény – függetlenül attól, hogy dolgozik-e, vagy sem. Az ember függ a levegőtől, a víztől, a tápláléktól és az embertársiasságtól. És egy olyan világban, ahol a kereső munka hiánycikké, s egyúttal egyre értelmetlenebbé és boldogtalanabbá válik, helyénvaló azt mondani: Az embereknek joguk van „a pénzre mint élelmiszerré”. Igen, a pénz élelmiszerré vált. Nem helyeslem ezt, de így van. Egyidejűleg abból indulok ki, hogy az emberek azt kívánják, hogy értelmesen élhessenek, és pozitív módon bekapcsolódhassanak a közösségbe. Ennek alapján, vagyis hogy a pozitív emberképre fogadunk, célszerű lenne, hogy megbénítsuk a jelenleg uralkodó mechanizmust. Vagyis többé ne azt mondjuk: Azért dolgozol, hogy pénzt kapj!, hanem azt: Azért kapsz pénzt, hogy aztán valami értelmeset tehess! Ez jócskán közelebb vihetne minket ahhoz, hogy megoldjuk az élet értelmének problémáját, nevezetesen az-

által, hogy megszabadítanánk az embereket attól a kényszertől, hogy értelmetlen munkával keressék meg a kenyerüket. És megfordítva, felszabadulnának arra, hogy értelmes munkát keressenek maguknak.

Ön tehát abból indul ki, hogy valóban minden férfi és nő a lehető leggyorsabban hozzálátna ahhoz, hogy értelmes munkát keressen?

Automatikusan és mindenki – nem. Ám azt gondolom, hogy mindenestre a legtöbb ember – egy átmeneti idő után, amelyben talán ki kellene pihenniük magukat – elkezdene keresni valamit, ami megfelel neki, és hasznos másoknak. De természetesen lesznek olyan emberek is, akik órákon át fogják bámulni a TV-t. Így tekintve a dolgot, az alapjövedelem bevezetése a türelem és a sokféleség nagy iskolájává válna.

Meg lehet-e tapasztalni az értelmetlen munkában – legalább időnkint – valamiféle boldogságot?

Igen, az emberek ennyire képesek alkalmazkodni. Úgy vélem, ez különösen az ifjúság esetében lehetséges – úgy 30–35 éves korban. Ekkor sokan elidegenednek, mindenekelőtt olyan másodlagos célkitűzések okán, mint a „siker”. Tíz éven át magam is erősen elidegenedtem, hogy megcsináljam a doktorátusomat. Társadalmunk problémái közé tartozik, hogy normává tettük a fiatalosságot. Idősebb embereknek előbb jut eszükbe, hogy valamikor meg fognak halni, és előtte még kellene valami értelmeset tenniük, és tehetnének is. Valamit, ami hoz nekik valamit a konyhára, ami hasznos a közösségnek is, és nem csupán a karriervágyat táplálja.

A fiatalossági örület hozzájárul-e ahhoz, hogy az élet értelmének kérdése nem kerül a társadalmi viták középpontjába?

Igen, így gondolom. S itt meg kell említeni még egy vezérszót: a nemzedéki feledékenység. Elfelejtettük, hogy pozitív módon kapcsolódjunk az idősebbek tapasztalataihoz. Elvesztettük az összeköttetést azzal, ami szüleink és nagyszüleink számára az élet értelmét jelentette, s boldogságot adott nekik, vagy még ad is, azért nem tudunk tanulni belőle.

Ön ennek ellenére azt mondja, hogy az élet értelmének keresése hozzátartozik az emberi mivolthoz?

Addig mennék, hogy azt mondjam: aki már nem keresi életének értelmét, az elveszítette emberi mivoltának egy részét.

Az is hozzátartozik az ember alapadottságaihoz, hogy boldog akar lenni?

A boldogság és az élet értelme mindenestre közel áll egymáshoz. De nem hiszem, hogy lehetséges ezt a

kérdést az ember számára tisztázni. Vannak depresszióra hajlamos emberek, öngyilkosságra hajlamos emberek, olyanok, akik valamilyen okból elveszítették az élet bármiféle értelmét, és ebből a helyzetből egyedül már nem tudnak kilépni. Ennélfogva nem feltételezném az emberről, hogy törekszik az élet értelmének megtalálására és a boldogságra, de a többségről igen.

És aki „földalozza magát” másokért? Értelmes dolgot cselekszik-e az ilyen ember, ha nem törekszik személyes boldogságra?

Az áldozat fogalma nagyon megterhelődött a keresztény hagyományban. Produktívabbnak találok az olyan fogalmakat, mint az alázat vagy az odaadás. Az emberi állapothoz hozzátartozik, hogy energiánkat felhasználjuk valamire. Ha például arra adom oda az energiámat, hogy gyerekeket neveljek fel, akkor ezt értelmes dolognak tartom. Ha azonban önfeláldozásnak érzem ezt, akkor önmagam útjában állok. Hiszen az áldozat hangsúlyozása mögött az az elképzelés áll, hogy az ember legszívesebben önmagáért dolgozik. Az az elképzelés, hogy az ember akkor a legboldogabb, ha csak önmagát valósítja meg, nem biblikus, hanem patriarchális. A Biblia látásmódja szerint az ember mindig valamilyen kapcsolatban álló lény: Istennel, a többi emberrel, a társadalommal, a többiek cselekvésével.

Akkor tehát nem lehet ellentmondás a között a munka között, amely értelmet ad az egyes ember életének, és a között, amely értelmet ad a társadalmi létnek?

Pontosan. Ellentmondások tulajdonképpen csak akkor keletkeznek, ha a társadalomban olyan emberek vannak, akik a „Legjobb, ha csak önmagamért élek!” patriarchális mottója szerint élnek. Ekkor ugyanis egyensúlyhiány lép fel. Ekkor szüntelenül táplálnom és támogatnom kell az ilyen embereket, folyton tennem kell valamit értük, anélkül hogy visszajönné valami. Ezért gondolom, hogy gazdasági rendünk néhány alapvetését – például hogy a gazdálkodó ember elsődlegesen mindig a saját hasznát tartja szeme előtt – meg kell szüntetni annak javára, amit én „a kapcsolatban állásban megnyilatkozó szabadság világlátásának” nevezek. Hogy világos legyen: mindig minden ember függ a többiektől. Csak számomra létező abszolút szabadság egyáltalán nem létezik. Ha valaki ezt akarja megvalósítani, akkor mások rovására él.

Britta Baas

Forrás: Publik-Forum, Dossier, 2004. június